

Галина Палиця,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики,
Національний університет «Львівська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0002-6817-5232>
м. Львів, Україна

Ірина Зварич,
магістрант,
Національний університет «Львівська політехніка»
<https://orcid.org/0009-0001-3773-0600>
м. Львів, Україна

**Лексико-семантичні ознаки експресивно забарвленої лексики
у неформальному мовленні ІТ-фахівців
(на матеріалі інтернет-ресурсу DOU.ua)**

**Lexical-semantic signs of expressively colored vocabulary
in the informal speech of IT specialists
(based on the material of the DOU.ua online resource)**

***Анотація.** Статтю присвячено питанню вербалізації емоцій у професійному дискурсі. Об'єктом дослідження обрано експресивно забарвлену лексику, що використовується у неформальному мовленні ІТ-фахівців. Предметом дослідження стали її лексико-семантичні ознаки. В якості матеріалу дослідження слугувало 100 прикладів, отриманих за результатами аналізу контенту вебсайту DOU.ua, орієнтованого на українських розробників програмного забезпечення. У науковій розвідці охарактеризовано форуми як популярні платформи для мережевого спілкування людей, вказано на особливості та важливі складники неформального спілкування фахівців певної сфери. Для проведення дослідження також проаналізовано наявні класифікації емоційно забарвленої лексики, окреслено критерії її поділу на групи та вказано на її характерні особливості. Досліджувану лексику поділено відповідно до класифікації емоційно забарвленої лексики В. Чабаненка на дві групи: 1) одиниці, які позначають конкретні переживання та емоції; 2) лексичні одиниці, у значенні яких є емоційно-оцінний складник. Кожна з виокремлених груп підлягала подальшому поділу, а також якісному та кількісному аналізу відповідно до специфіки презентації нею емоцій. Таким чином, у рамках першої групи виокремлено одиниці на позначення негативних і позитивних емоцій. Констатовано, що у досліджуваних прикладах лексеми, які вербалізують позитивні емоції, кількісно переважають над лексемами, що виражають негативні емоції. При цьому палітра емоцій першої підгру-*

ни бідніша від другої. У другій групі, відповідно, виокремлено одиниці з позитивним і негативним емоційно-оцінним значенням. Встановлено кількісну перевагу лексем з негативним емоційно-оцінним значенням над лексемами з позитивним емоційно-оцінним значенням. Здійснено спробу пояснення причин такого кількісного розподілу досліджуваного ілюстративного матеріалу за групами та підгрупами.

Ключові слова: позитивна емоція, негативна емоція, позитивна емоційно-оцінна лексика, негативна емоційно-оцінна лексика, форум, професійний дискурс, кількісний аналіз.

Summary. The article is devoted to the problem of verbalization of emotions in professional discourse. The object of the study is the expressively colored vocabulary used in the informal communication of IT specialists. Its lexical-semantic features became the subject of the study. 100 examples obtained from the website DOU.ua served as research material. In scientific research, forums are characterized as popular platforms for people's network communication, the features and important components of informal communication of specialists in a certain field are indicated. To carry out the research, the available classifications of emotionally colored vocabulary were also analyzed, the criteria for its division into groups were outlined, and its characteristic features were indicated. The studied vocabulary was divided according to V. Chabanenko's classification of emotionally colored vocabulary into two groups: 1) units that denote specific experiences and emotions; 2) lexical units in the meaning of which there is an emotional and evaluative component. Each of the isolated groups was subject to further division, as well as qualitative and quantitative analysis according to the specifics of their presentation of emotions. Thus, in the first group, units for negative and positive emotions are distinguished. It is stated that lexemes which verbalize positive emotions quantitatively dominate in analyzed examples over lexemes reflecting negative ones. Meanwhile the palette of emotions of the first subgroup is less sufficient than the second one. In the second group, respectively, units with positive and negative emotional and evaluative value are singled out. Quantitative superiority of lexemes with a negative emotional and evaluative value over lexemes with a positive emotive and evaluative value was established. An attempt was made to explain the reasons for such a quantitative distribution of the researched illustrative material by groups and subgroups.

Key words: positive emotion, negative emotion, positive emotional-evaluative vocabulary, negative emotional-evaluative vocabulary, forum, professional discourse, quantitative analysis.

Вступ. Емоції та почуття формують важливу складову частину загального стану людини – її психологічний і моральний стан. Вони є однією з форм відображення, пізнання та оцінки об'єктивної дійсності, у зв'язку з чим стали важливим об'єктом дослідження різних наук: психології, філософії, соціології, етики, лінгвістики, літератури та медицини. Однак незважаючи на значні напрацювання науковців різних галузей у цій царині, до сьогодні немає ані єдиної теорії, ані загальноприйнятого визначення емоцій. Це стверджує і швейцарський дослідник емоцій,

психолог К. Р. Шерер, надаючи різні тлумачення цього феномену – то як суто тілесної реакції, яка розвилася в людини у процесі боротьби за існування, то як специфічного ментального стану, який проявляється у процесі репрезентації мозком реакцій тіла [7, с. 24].

На початку XXI ст. у лінгвістиці було досягнуто значних результатів у питанні вербалізації емоцій у мові. Вагомий внесок в опрацювання цієї проблеми здійснили в тому числі й українські мовознавці Д. Ганич, В. Григор'єв, І. Олійник, В. Чабаненко, В. Девкін, Т. Винокур, Г. Колісник, Н. Разінкіна та ін. Однак, як зазначає Є. Ю. Чайковська, у ході вивчення цього питання у полі зору дослідників найчастіше перебувала емотивність та її прояви на лексичному і синтаксичному рівнях та на матеріалі художньої літератури чи мови ЗМІ [5, с. 282]. Зокрема у науковій розвідці Т. І. Вавринюк емоційно-експресивна лексика вивчається на матеріалі поезії Ліни Костенко. Дослідниця виокремлює дві групи одиниць, які лежать в основі експресивності, – це емоційно-експресивні лексеми, які є індивідуально-авторськими новотворами, та емоційно-експресивна лексика, яка набуває додаткових відтінків, відсутніх у цих словах за межами художнього цілого. Автор доходить висновку, що вказані засоби використовуються, як правило, мовцем з метою надання зображуваному позитивної чи негативної оцінки [1, с. 69].

М. В. Ідзьо, своєю чергою, у ході дослідження мови ЗМІ виокремлює авторські оказіональні неологізми, стійкі словосполучення, власні назви та інтертекстуальні алюзії як експресивні мовні засоби. Причини їх вживання автор пояснює особливістю функціонування медійних каналів, а саме: «[...] їхньою різножанровістю, різнотематичністю, специфікою автора як цілісного редакційного колективу та різними шляхами передачі інформації й доступу до інформації з боку читачів, розвитком інформаційного, техногенного, постіндустріального суспільства в постмодерністській світоглядній добі» [2, с. 55].

Дослідження специфіки функціонування та ролі експресивних засобів у художній літературі та ЗМІ відображає лише окремі фрагменти широкого кола питань, пов'язаних зі способами та засобами вербалізації емоційного стану людини на мовленнєвому рівні, тому матеріалом такого розгляду повинні так само стати й інші стилі мови, оскільки у кожному з них експресивні мовні засоби мають різне підґрунтя: «[...] у художньому стилі основною їхньою функціональною настановою є естетичний ефект, у науковому стилі, де трапляються значно рідше, функціонують як аргументи, що сприяють доказовості наукового твердження, у медійних текстах – це ефективні інструменти критичного оцінювання осіб і ситуацій, прагматичного впливу на переконання читацької публіки» [2, с. 55].

Емотивність є одночасно і одним із найважливіших складників різних типів комунікації, що стало причиною зосередження значної уваги лінгвістів на різних типах дискурсів як об'єкті дослідження емотивності з огляду на їх жанрову, інтерперсональну, текстуальну та риторико-герменевтичну специфіку [5, с. 282]. Не виняток у цьому сенсі і професійний дискурс, оскільки емоції виявляються також і в професійній сфері, яка має важливе значення в житті кожної людини. Цікавими матеріалом для дослідження емоційно забарвленої лексики є, на наш погляд, популярні сьгодні форуми, що використовуються фахівцями певної сфери для неформального спілкування на професійні та особисті теми. Однією з таких платформ є вебсайт DUO.ua, який об'єднує співробітників українських ІТ-компаній. До сьгодні подібні платформи не досліджувалися на предмет використання в них емоційно забарвленої лексики, що спонукало нас зосередити свою увагу саме на цьому аспекті.

Таким чином, головна мета нашого дослідження полягає у виокремленні лексико-семантичних ознак емоційно забарвленої лексики, що використовується ІТ-спеціалістами у неформальному спілкуванні у рамках інтернет-ресурсу DUO.ua.

Методологія та методи дослідження. У ході дослідження нами було використано такі методи: дедуктивно-індуктивний метод – для аналізу наукових теорій і концепцій; описовий метод – для класифікації та характеристики структурних і функціональних властивостей експресивно забарвленої лексики; аналізу словникових дефініцій – для виявлення оточення слів та їх визначень у словниках; метод суцільної вибірки – для збору ілюстративного матеріалу дослідження; математичних підрахунків – для встановлення відсоткового співвідношення експресивізмів.

У ході дослідження було проаналізовано інтернет-ресурс DUO.ua, за результатами роботи з яким укладено вибірку обсягом 100 одиниць.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному цифровому світі, де Інтернет відіграє важливу роль у комунікації й обміні інформацією, форуми стали вагомим інструментом обговорення їх учасниками різноманітних проблем – від професійних тем до особистих інтересів. Інтернет-форуми об'єднують людей, які мають спільні інтереси, цілі або проблеми, що надає їм можливість обмінюватися думками, досвідом та знаннями. У ході цієї комунікації одним із важливих інструментів спілкування постає професійно орієнтована лексика. За її допомогою учасники форумів мають можливість спілкуватися на відповідному фаховому рівні, ефективно та точно висловлювати власні думки та ідеї, ділитися досвідом тощо. Окрім цього, неофіційний формат спілкування, позбавлений жорстких

регламентацій щодо тем і засобів, відкриває широкий простір для вияву емоцій. Зрозуміло, що мережева комунікація виключає безпосередню емоційну взаємодію між учасниками форумів, тому важливим вербальним засобом для її реалізації є експресивно забарвлена лексика.

Лексика на позначення емоцій неоднорідна, що дозволяє виокремити в її складі дві групи одиниць – лексику, яка позначає емоції, і емотивну лексику. У. М. Людтке ці групи називає одиницями з емотивним і емоційним модусами, при чому емотивний модус спрямований на вираження почуттів, а емоційний – на їх позначення. [6, с. 165]. В українській лінгвістиці питанням класифікації експресивно забарвлених лексичних одиниць успішно займався В. Чабаненко, який виокремлює такі їх групи: 1) одиниці, які позначають конкретні переживання та емоції; 2) лексичні одиниці, у значенні яких є емоційно-оцінний складник [3, с. 148].

У ході нашого дослідження ми, спираючись на класифікацію експресивно забарвленої лексики українського мовознавця В. Чабаненка, здійснили кількісний аналіз одиниць двох окреслених груп, згідно з якою зі 100 виокремлених нами експресивізмів 53 лексичні одиниці (53%) належать до слів, які називають конкретні переживання чи емоції, 47 прикладів (47%) – це слова, значення яких містить емоційно-оцінний складник. Результати обчислення ілюструє Рис. 1.

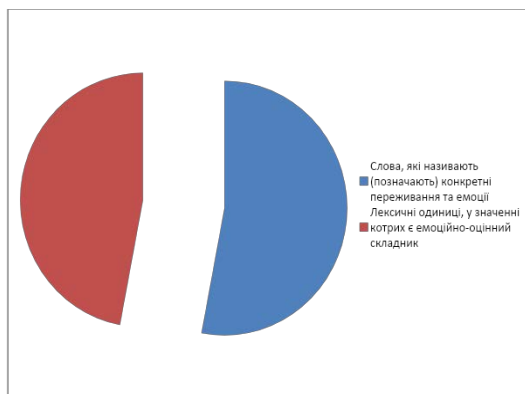

Рис. 1. Групи експресивно забарвлених лексичних одиниць (на матеріалі інтернет-ресурсу DUO.ua)

Найпоширенішими емоціями, як відомо, вважаються *задоволення, радість, захоплення, схвалення, здивування, горе, смуток, нудьга, біль, страждання, невдоволення, гнів, відчай, відраза,*

несхвалення, роздратованість, презирство, тривога, неспокій, ненависть, провина, страх, жах, сором тощо, які традиційно розподіляють за трьома групами: негативні, позитивні та амбівалентні емоції. Аналіз експресивізмів з нашої вибірки показав, що основними мікрополями емоційного стану, які актуалізуються в результаті інтерпретації текстового матеріалу, є такі:

1) позитивні емоції:

а) радість, задоволення:

*А перша половина 2023-го взагалі була **чудова**, наскільки це можливо в нинішніх реаліях.*

*Розмовляти зі звичайними англійцями й чути від них **підбадьорливі** слова, отримувати запрошення на чай — цінно.*

*Виходить, нашу команду відзначили вже на міжнародному рівні, що **дуже потішило**.*

2) негативні емоції:

а) смуток, горе, біль, жаль:

*Як військовому **мені болить**, що хлопці на фронті повинні вимолювати дрони, авто чи тепловізори.*

*Ще жодного разу я не **пожалкував** про своє рішення присягнути країні й захищати її.*

б) неспокій, тривога, страх, злість:

*Рятувальні служби приїхали після відбою **тривоги**.*

*Економічна ситуація кращою не стає, а шахрайство набрало таких обертів, що просто **страшно**.*

*Спочатку я був цим здивований, **злився**.*

в) відчай:

*Щоби не з'їхати з глузду, **тримаюся за думку**, що те, що я роблю, — це добра справа.*

Аналіз ілюстративного матеріалу дозволяє теж зробити висновок про те, що позитивні емоції менш диференційовані, у той час як негативні відображають і розмаїтіші емоції, і різну їх інтенсивність.

Кількісний показники належності експресивно забарвленої лексики, що використовується у неформальному спілкуванні IT-фахівців, до виокремлених підгруп першої групи представлено на Рис. 2.

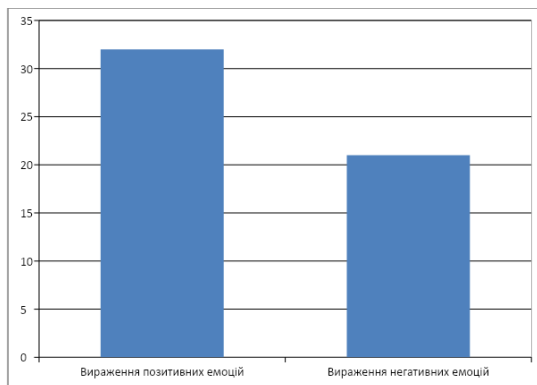

Рис. 2. Підгрупи першої групи експресивно-забарвленої лексики (на матеріалі Інтернет-ресурсу DUO.ua)

Дані таблиці показують, що із загальної кількості прикладів експресивізмів, належних до першої групи (53 приклади), 32 лексичні одиниці виражають позитивні емоції, 21 приклад позначає негативні емоції. Причиною такого кількісного розподілу, на наш погляд, є акцент учасників форуму на гострих проблемах сьогодення, які отримують за допомогою емоційно забарвленої лексики виразного окреслення.

До другої групи емоційно забарвленої лексики, відповідно до класифікації В. Чабаненка, належать одиниці, які містять емоційно-оцінний складник. У розрізі відібраного з інтернет-ресурсу DOU.ua ілюстративного матеріалу ці одиниці функціонують як:

1) слово з позитивним емоційно-оцінним значенням:

*Підготувалися до точкових запитів від колег, які не мають змоги відвідувати офіси чи **коворкінги**: придбали системи Starlink і GSM-модеми, залежно від можливостей помешкання плануємо надавати у використанні той чи інший девайс.*

*Ще мій син виявився настільки харизматичним, що разом зі співачкою Світланою Тарабаровою ми записали пісню, **монетизація** від якої йтиме на потреби мого підрозділу.*

*Суспільство згуртувалось так, що це, на мою думку, найбільший наш **тимблдинг**.*

2) слово з негативним емоційно-оцінним значенням:

*Торік українці стикнулися з **енергокризою** через постійні обстріли об'єктів інфраструктури: з тривалими вимканнями електроенергії та водопостачання, проблемами зі зв'язком та інтернетом.*

*Ми опитали спеціалістів та ІТ-компаній, як вони готуються до можливих **блекаутів** і що нового вводять, якщо порівнювати з минулим роком.*

Поки EcoFlow не в **дефіциті** й ціни більш-менш, то вирішив купити Delta Max.

З початку вторгнення кілька місяців у мене були **гойдалки** від «я цю країну ніколи не покину» до «я ніколи не залишусь тут».

Кількісні дані належності досліджуваної експресивно забарвленої лексики до виокремлених підгруп другої групи представлено на Рис. 3.

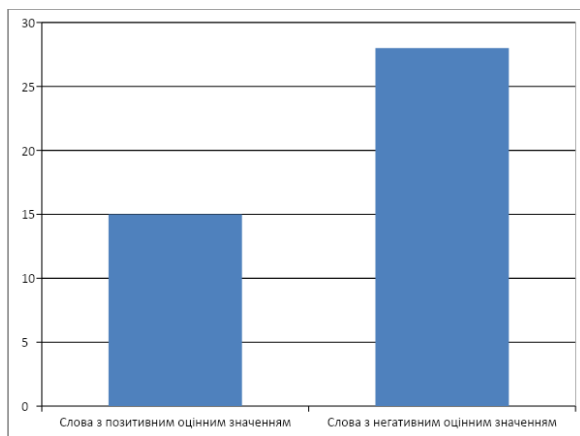

Рис. 3. Підгрупи другої групи експресивно забарвленої лексики (на матеріалі інтернет-ресурсу DOU.ua)

Із загальної кількості прикладів експресивізмів, які належать до другої групи (43 приклади), 15 лексичних одиниць є словами з позитивним емоційно-оцінним значенням, 28 прикладів – з негативною емоційно-оцінним значенням. Значна кількісна перевага слів з негативним оцінним значенням може бути пояснена особливостями змісту аналізованих дописів: більшість із них присвячено реаліям війни, викликам і проблемам, з якими зіштовхуються українці в останні роки.

Висновки з дослідження. Отож, кількісний і якісний аналіз матеріалів інтернет-ресурсу DOU.ua дозволяє констатувати, що експресивність у неформальному спілкуванні IT-фахівців реалізується лексичними одиницями, які виражають конкретні почуття і емоції та які містять емоційно-оцінний складник. Перші кількісно превають, слугуючи більшою мірою засобом вираження позитивних емоцій. Хоча у цій групі негативні емоції представлені менш чисельними прикладами, однак емоції в них диференційовані детальніше.

Одиниці, які містять негативний емоційно-оцінний складник, кількісно переважають над словами з позитивним оцінним значенням. Це зумовлено тематикою повідомлень, більшість із яких висвітлюють війну в Україні, її реалії та виклики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вавринюк Т. І. Емоційно-експресивна лексика в поетичному мовленні (на матеріалі творів Ліни Костенко). *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2010. Вип. 4. С. 67–73.
2. Ідзьо М. В. Мовні засоби експресивізації в текстах сучасних польських ЗМІ : дис... канд. філол. наук: 10.02.03 / Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ, 2016. 222 с.
3. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови : монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 351 с.
4. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії. Київ : Вища школа, 1984. 176 с.
5. Чайковська Є. Ю. Поняття «емотивність» та «експресивність в мові науки. *Лінгвістика XXI століття : нові дослідження і перспективи*. 2012. С. 279–287.
6. Lüdtke U. M. Emotion und Sprache: Neurowissenschaftliche und linguistische Relationen. URL : [www.reha.hu-berlin.de/sprach/sonstiges/ SHA_Emotionen.pdf](http://www.reha.hu-berlin.de/sprach/sonstiges/SHA_Emotionen.pdf) (дата звернення 22.08.2023).
7. Scherer K.R. Theorien und aktuelle Probleme der Emotionspsychologie. *Enzyklopädie der Psychologie: Psychologie der Emotionen*. Göttingen, Toronto, Zürich. 1990. S. 1–38.
8. Форум програмістів DOU. URL : <https://dou.ua/forums/>